

to, kar upa, da je še mogoöe, da bi vsaj na starost mogel in smel zaživeti samo še zase in po svoje.

Glede na notranje-oblikovno podobnost s tradicionalnim romanom je razumljivo, da si Šömen tudi po oblikovno-slogovni plati ne prizadeva za kakšne posebne (nove) uöinke, ki bi nemara odvröali pozornost od teme in sporoöila. Za njegovo delo sta znaöilni sodobna pisava in berljivost, na veö mestih pa tudi humornost in celo komiönost. Tako pomeni roman KONCERT ZA SAMOTO, ki prinaša v sodobno slovensko književnost zlasti zanimivo in še neobdelano temo, podano skozi usodo junaka, ki kot predstavnik doloöenega sloja tudi še ni dovolj obdelan. Zato je delo opazen prispevek k sodobni slovenski prozi.

Tone Peršak

BARTOLOV DON LORENZO

Prispodoba ölovekove teŕnje po zmagi nad smrtjo

Öe osemnajst let po smrti znanega pisatelja izide njegovo delo, napisano kar enainšestdeset let pred izidom, je to vedno vznemirljiv dogodek, ki nujno zastavlja številna vprašanja literarnim strokovnjakom in tudi bralcem. To velja še zlasti tedaj, kadar ne gre za kakšno nepriöakovano najdbo pozabljenega ali izgubljenega rokopisa, temveö za delo, ki je tako dolgo čakalo na izid po avtorjevi lastni ali po kakšni drugi volji. Slovenci poznamo v svoji literarni zgodovini že nekaj tovrstnih ali vsaj podobnih primerov; najbolj znan je gotovo tudi hudo zakasneli izid Kosovelovih Integralov, ki bi, öe bi bili izšli prej kot so, nedvomno bistveno vplivali na nadaljnji razvoj slovenske poezije. Novele Don Lorenzo, kot vse kaže, avtor sam ni poskušal spraviti v tisk; to je vsekakor öudno, öe upošte-

vamo, da jo je napisal komaj enaindvajset let star, in da bi bilo logiön priöakovati, da bo tako mlad in ambiciozen pisatelj storil vse za to, da se uveljavi. Še zlasti öudno je to zato, ker se vendarle zdi, da bi v tistem öasu novela, napisana leta 1924, verjetno lahko našla založnika, kajti napisana je bila za enaindvajsetletnika presenetljivo kultivirano, saj nas še danes preseneöa ta jasnost in učinkovitost njegovega »svetopisemskega« sloga in še zlasti zgošöenost pripovedi. Bartol v Don Lorenzu tudi obravnava temo, ki je bila tako rekoö že od romantike in Byronovega Kajna dalje izjemno moderna. Poleg tega so bila v öasu ekspresionizma tovrstna dela, nekakšne literarizirane kozmogonije in teologija, nekakšne vseobsežne parabole o naravi sveta in usodi öloveka, katerih zglede je iskati tudi v uvodnem prizoru Göthejevega Fausta, v Strindbergovi dramski parabi Coram populo in še v katerem delu, precej priljubljena in so običajno zlahka našla založnika. In vendar Bartolov Don Lorenzo, v primerjavi s Stantetovim Zidanjem Babilona v celoti napisan, ni bil natisnjen v svojem öasu. Zakaj avtor drame Lopez, zbirke novel Al Araf in romana Alamut ni izdal novele Don Lorenzo? O tem lahko samo ugibamo. Odgovor, da se je morebiti bal neuspeha ali nerazumevanja, ki ju je nekoliko kasneje doživel z dramo Lopez, se ne zdi dovolj prepriöljiv. Po eni strani zato ne, ker je novela, seveda v okviru svojega žanra, dovolj dobro napisana, in po drugi strani zato, ker bi ölovek priöakoval, da bo enaindvajsetletni, öeprav oöitno že precej zreli in izobraženi pisatelj pripravljen veliko tvegati za to, da se uveljavi. Tako se torej zdi, da najbrž je razloge za odloöitev, da spravi novelo v predal, iskati v njej sami, vendar ne v njeni takšni ali drugaöni literarni kvaliteti, temveö v njeni vsebini in sporoöilu oziroma ideji. Tako menim ne glede na to, da je Bartol

po mnenju literarnih zgodovinarjev in kritikov v drugih delih, zlasti v novelah zbirke *Al Araf* obravnaval podobno ali celo kar isto tematiko, ker sodim, da je v drugih delih ta obravnavna manj programska, če je mogoče tako reči, se pravi manj nazorna in bolj metaforična. Čeprav je namreč Bartol, kot navaja njegovo izjavo iz leta 1958 v spremni besedi k noveli *Don Lorenzo Ivanka Hergold*, ki je besedilo tudi pripravila za tisk, »videl bistvo literature v njeni metaforičnosti«. Pri tem pa ni mislil toliko na metaforičnost literarnega jezika kot slogovni princip, temveč prej na to, da je treba literarno delo v celoti jemati kot prispodobo »za človekov celoviti odnos do tako imenovane stvarnosti, življenja«. Vendarle se zdi, da je treba to njegovo mladostno delo brati v prvi vrsti kot parabelo, kot priliko o človeku in njegovem odnosu do lastne človečnosti in do celotne stvarnosti. Za to mnenje pričajo navsezadnje tudi njegov lapidarni pripovedni način, njegova svetopisemska dikcija in sveto-pisemski slog v celoti. Prav tak literarni prijem pa je najbrž tudi edini primeren za obravnavo vprašanja, s katerim avtor začneja svoje delo. To se je navsezadnje izkazalo tudi dvainštirideset let kasneje, ko je Evald Flisar, danes tudi znan predvsem kot ljubitelj še vedno neznanih dežel in vsakršnih tveganj, napisal dokaj podobno knjigo (čeprav z dragoceno temo in sporočilom), podobno po nekem temeljnem literarnem in miselnem obeležju, ki jo je izdal v samozaložbi, jo skušal z učinkovito reklamno akcijo »vsiliti« občinstvu, nazadje pa je — menda — veliko preostalih izvodov lastnoročno uničil. Gre za knjigo *Kristusov samomor*.

Bartol obravnava v svojem delu temeljno vprašanje človeka, to je vprašanje njegove smrtnosti, in s tem v zvezi vprašanje njegove popolnosti oziroma nepopolnosti ter vprašanje bo-

ga, dobrega in zla. Vendar pa se mu vsa ta vprašanja ne zastavljajo na ravni morale ali vsaj ne samo in predvsem na tej ravni, temveč zlasti ontološki ravni kot vprašanja o bistvu človeka in človeškosti. Don Lorenzo, izjemno nadarjeni in tako rekoč za vse sposobni človek, raziskovalec in konstruktor (to njegovo lastnost kot se zdi, kritiki nekoliko spregledujejo) in potemtakem nekakšno poosebljenje modernega evropskega človeka, znanstvenika in izumitelja, ki o vseh dognanih resnicah in običajih dvomi. Hkrati pa skuša in želi vladati nad naravo, življenjem in smrtjo, že kot otrok z izjemno voljo do moči jemlje svojo usodo in tudi usode drugih v svoje roke in se pri tem ves čas giblje onstran in zunaj morale ter o morali niti ne razmišlja. Edina njegova morala je etos pravice močnejšega in tako se mu tudi vprašanje zla in dobrega v bistvu zastavlja zgolj kot vprašanje človekove popolnosti in nepopolnosti, kot vprašanje smrtnosti oziroma nesmrtnosti. Don Lorenzo želi premagati smrt in prva stopinja do tega je v tem, da postane sam smrtonosen za vsa druga bitja in tako njegov pohod skozi življenje pomeni tudi niz umorov, nekakšno izrojeno ničejansko, v bistvu fašistično samouresničenje skozi smrt in obvladovanje drugega človeka. Na koncu ga »skušnjavec«, ki ga je prvič zapeljal že v rani mladosti, pregovori, da se vrže v brezno (pekel), od koder se, prepričan o lastni večnosti, vrne kot zli duh oziroma zli angel Mefisto, torej kot zlo samo.

Gre, če lahko uporabimo ta izraz, v bistvu za težno novelo, ki nas prepričuje, da človekova težnja po popolnosti in preseganju lastne nepopolnosti in smrtnosti v bistvu vodi človeka v razčlovečenje. Da je torej človeškost človeka prav v tej nepopolnosti, smrtnosti in omejenosti vase, v razpetosti med dobro in zlo, ki jo sicer človek nenehoma — vsaj kot človek novoveške

evropske civilizacije — želi preseči. Bartolova novela, ki smo jo malo prej označili kot težno, ima potemtakem v bistvu nekakšno osveščevalno težnjo in tako nekako presega vlogo in doseg umetnosti. Čeprav dela s takšnimi težnjami v času ekspresionizma niso bila redka, pa se je verjetno enaindvajsetletni pisatelj vseeno že zavedel preambicioznosti svojega prvenca in zlasti tega, da s svojim pisanjem prestopa meje umetnosti. Morda je bil tudi v tem spoznanju eden od razlogov za odločitev, da nedvomno dobro napi-

sanega in jezikovno in slogovno dovolj čistega dela ne predloži v branje.

Seveda pa je odločitev Založništva Tržaškega tiska, ki je novelo izdalo lani, nadvse hvale vredna. Ne samo zato, da ima slovenski bralec na razpolago celoten avtorjev opus, temveč še bolj zavoljo tega, da se izpopolni podoba slovenske književnosti v času med obema svetovnjima vojnama in slovenskega literarnega ekspresionizma, v katerega novela najbolj sodi.

Tone Peršak

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

Zagrebski Vjesnik v številki 14069 komentira pisanje Borbe o knjigi, ki na predstavitvi že zlepa ni zbudila toliko zanimanja. To je delo dr. Žarka Gavrilovića *Na braniku vere in naroda*. Na predstavitvi, kakor piše Mirko Mlakar v Borbi, je bilo slišati tudi besede, ki jih je ob tej knjigi izrekel dr. Vojislav Šešelj, namreč o genocidu med Srbi ne le na Kosovu, ampak tudi v Bosni in Hercegovini, Dalmaciji in Slavoniji, Črni gori in Vojvodini. S ploskanjem prekinjen Vojislav Šešelj ni omenil Makedonije, vendar je eden izmed razpravljalcev spomnil, da v Makedoniji prisvajajo samostane in druge srbske pravoslavne zgradbe. »Grize pa nas, da niso tudi Slovenci na seznamu iztrebiteljev Srbov,« z grenkim sarkazmom ugotavlja Borbin komentator ob Gavrilovićevi knjigi, ki je menda ena sama lamentacija nad prikrajšanostjo Srbov v Jugoslaviji.

čevega dela *Molitev za moje brate*. Vesna Čušević Kreho se oglašja z nčelnim razmišljanjem *Priredbe v besedilu* — *priredba besedila*. Radomir Baturan piše o človeku, naravi in okolju v romanih Borislava Pekića.

*

V tretji številki celovškega časopisa *Fidibus*, ki izhaja štirikrat na leto, lahko preberemo zapis Denisa Poniža o slovenski liriki med letoma 1965 in 1985. Sledi pregled poezije trinajstih pesnikov, ki je izšla v tem času, vendar med njimi ni niti enega izmed starejšega rodu, pa tudi od mlajših ni nobenega, ki se ni dokončno in povsem odrekel tradiciji. Med izbranimi pesniki je tudi ena sama zamejska pesnica. Pač pa je Slavko Jug v tem časopisu objavil oceno pesniške zbirke koroškega pesnika Janka Ferka *Napisi na zid zemlje*.

*

V 235. številki pariškega časopisa *Magazine littéraire* lahko preberemo vrsto sestavkov o Martinu Heideggerju. Nekateri, kot lahko preberemo, ga imajo za največjega filozofa našega stoletja, vendar njegovo delo niti deset let po smrti ni docela ovrednoteno. Heideggerjevo življenje in delo predstavlja

V dvojni številki (deveta in deseta) sarajevskega *Izraza* objavlja Aleš Debeljak esej z naslovom *Žrtvovani rod* v prevodu Lazarja Amidžića. Besedilo se loteva usode glavnega junaka Olja-